Faunen och androgynen

Av fil. lic. STELLAN AHLSTRÖM

LITTERATURFORSKAREN Pierre Borel — känd för ett flertal betydande verk om Maupassant — hade otur när han i juni 1944 publicerade "Maupassant et l'androgyne" (Éditions du Livre Moderne, 50 fr.). De allierade hade en vecka tidigare landstigit i Normandie, förbittrade strider rasade på fransk jord, och allas ögon var fästa vid de avgörande drabbningarna. Självklart hade nästan ingen tid eller lust att ta itu med ett litteraturhistoriskt arbete. Och därför kom Borels insats att ej bli uppmärksammad.

Det är faktiskt skada. Ty boken rymmer epokgörande dokument, ägnade att sprida nytt ljus över Maupassants liv och gärning. Borel kompletterade lyckligt René Dumesnils ypperliga biografi — standardverket om diktaren — och ger en detaljrik bild av en säregen kärlekshistoria som borde ha bidragit till att slita sönder Maupassants redan anfäktade nerver för att slutligen leda fram till den ohyggliga katastrofen.

Pierre Borels arbete är tyvärr behäftat med vissa brister. Notapparat saknas helt. Läsaren svävar i ovetenhet om många väsentliga fakta, dispositionen är något kaotisk och tidsuppgifterna onöjaktiga och alltför vaga.

Som motto för sin skrift — och kanske som ett slags ursäkt — anför Borel två citat av Paul Mariéton och Baudelaire, vilka bägge går ut på att i en stor människas liv finns det ingenting som saknar vikt. — Allt kan, insatt i sitt rätta sammanhang, bidra till att belysa personligheten och verket.

Gisèle d'Estoc i gymnasistuniform.

Léon Fontaine, Maupassants kamrat och deltagare i den unge ministerietjänstemannens roddaräventyr på Seinen och i Paris omgivningar, omtalade en gång i dunkla vändningar för Borel att han bevittnat en kärleksförbindelse som han tillmätte ödeläggande inverkan på vännens själsliv. Fontaine — Petit Bleu i novellen "Mouche" — sade bl. a.: "Jag anklagar inte denna kvinna för att ha dödat min vän, men väl för att genom sina fordringar som passionerad och aldrig tillfredsställd kvinna ha påskyndat hans undergång."

För Petit Bleu hade Maupassant biktat: "Hon har en oemotståndlig, gåtfull makt över mig som det är omöjligt att bekämpa." Borel sökte förgäves övertala Fontaine att yppa hemligheten, men Maupassants vän tog den med sig i graven. Sökarinstinkten var emellertid väckt. I flera år gjorde Borel fruktlösa ansträngningar att lösa gåtan. Så en dag kom han händelsevis att för en gammal journalist berätta om sina vedermödor. Kort tid därefter uppsökte denne Borel och överlämnade i hans vård och till fritt nyttjande en portfölj, fullstoppad med gamla papper. Det är dessa dokument som ligger till grund för "Maupassant et l'androgyne".

I det inledande kapitlet presenterar Borel kvinnan med ödesdigert inflytande över Maupassant. Hennes namn var Marie-Paule Desbarres, en utomordentligt vacker, smärt och gracil ung dam av god familj. I sin korrespondens plägade hon frikostigt ge eggande skildringar av sin kropp. Ett maskulint drag skönjes i hennes yttre liksom i karaktären. Under artistnamnet Gisèle d'Estoc gjorde hon sig berömd som författarinna och skulptris. Hon utställde på Salongen, publicerade ett verk om Michelangelos gåta, umgicks i mondäna litteraturkretsar likaväl som i konstnärsbohemen, Gisèles rykte var ej det bästa. Det väckte skandal att societetsskönhetens smäckra gossegestalt förekom naken på tavlor av några av tidens främsta målare.

Gisèle d'Estoc var den anarkistiska hänsynslösheten personifierad. Belysande för hennes kynne är att attentatet på Restaurant Foyot, enligt Borel, var en gärning av den hämndgiriga amasonen. Vid explosionen — som allmänt tillskrivits terrorister — bortslets halva ansiktet på symbolisten Ernest Raynaud, en av Gisèles belackare. Den ende som anat rätta sammanhanget är lyrikern Ernest Raynaud. Men så var denne också till sin borgerliga gärning poliskommissarie.

Det talades mycket i Paris — och själv gjorde Gisèle ingen hemlighet av saken — om hennes amorösa äventyr med unga kvinnor. Med konstberiderskan Emma Rouer, bekant genom en av Edouard Manets dukar, duellerade hon på värja i Boulogneskogen, sårade motståndaren och försonade sig kort därpå med denna. "Hon hyste inget medlidande med männen — ej heller med kvinnorna", konstaterar Borel om denna sällsamma Gisèle d'Estoc, som ingöt förtärande passion hos personer av bägge könen. Beträffande denna livslevande motsvarighet till Tintomara, Almqvists "besynnerliga flicka, som älskar ingen", kan man undra med andre kirurgen i romanen: "Jag vet likväl icke, om med Androgyn bör förstås en varelse som är ingendera könet, eller beggedera."

När så behövdes visade Gisèle en skrämmande uppriktighet. För en oerfaren student som råkat inom hennes trollkrets tillstod hon: "Jag älskar raffinerade upplevelser, mina synder är så ohyggliga att de ej lämnar någon möjlighet öppen till förlåtelse." Uttalandet hindrade dock ej Gisèle från att understundom spela rollen av en hängivet troende, god katolik. Gisèle satte sig i sinnet att förföra le Révérend Père Didon när denne stod på höjden av sin bana och Notre-Dame genljöd av hans magnifika predikningar, en andlig vältalighet som enligt samtidens vittnesbörd förde tanken till Bossuet, Bourdaloue och Lacordaire. Gisèle sände dominikanen sin skrift om Jeanne d'Arc — tolkad som den typiska mankvinnan — och R. P. Didon korrigerade författarinnans övriga manuskript till större renlärighet. Didons entusiasm för den begåvade och fromma lärjungen kände inga gränser. "Jag upprepar det: Ni är Michelets jämlike, men därtill med något luftigt och lyriskt. Ni är en mästare."

Intet var Gisèle främmande inom erotiken. Hon ville pröva allt — från det eteriskt själsliga till den fysiska lidelsen i dess olika uppenbarelseformer. Maupassants rykte som fullblodserotiker lämnade henne ingen ro, och 1881 inledde hon en anonym korrespondens med den unge diktaren, vilken föregående år slagit igenom med den mästerliga "Boule de suif". Tonen hos Gisèle fick den eljest så blaserade Maupassant, bortskämd med kärleksförklaringar från beundrarinnor, att lystra. Och han svarade lockande i ett brev som rymmer en av de förträffligaste självkaraktäristiker som flutit ur hans penna: "Jag är något av en faun." Gisèle replikerade: "I själva verket är jag mycket litet kvinna, jag är androgyn." Nyfikenheten å ömse sidor måste stillas, och de bägge kontrahenterna avtalade ett möte.

Faunens och androgynens extatiska kärleksrit kan betecknas som en djävulsmässa, en virvlande blåkulladans. "Vi tillhör samma ras av förtappade, kärlekens eviga vagabonder", noterade Gisèle i sin dagbok. Maupassants brev och dikter är av skälvande intensitet och skulle knappast kunna publiceras på vårt språk utan att ge sedlighetsentreprenörerna tillfälle att vädra morgonluft.

François Tassard, Maupassants trogne betjänt, skriver i sin sympatiska minnesbok om husbonden att denne ibland mottog besök av en gosse i gymnasistuniform som en gång inviterades på supé tillsammans med några av Maupassants väninnor. Dessa blev fullständigt intagna i den spirituelle och brådmogne skolpojken och tävlade om dennes gunst. Maupassant och hans älskarinna roade sig med att mystifiera omgivningen. "Gymnasisten" var ingen annan än Gisèle d'Estoc, som det beredde diktaren en särskild tillfredsställelse att se utklädd till yngling.

Det har förut ej betonats att Maupassants själsliga upplösning började så tidigt som 1881. Gisèles dagboksanteckningar, "Le cahier d'amour", avtryckta i slutavsnittet av Borels skrift, ger emellertid besked om att den store författarens psykiska hälsa redan var definitivt bruten under denna period. Maupassants skräckvisioner väcker fasa och medlidande. Läsaren av "Le Horla" inser att Maupassant byggt sin novell på egna erfarenheter. En gång såg Maupassant sin bild sakta utplånas i spegeln. Vid ett annat tillfälle inträdde en dubbelgångare i arbetsrummet, slog sig ner vid skrivbordet och började diktera.

Maupassant var såväl på fädernet som mödernet svårt ärftligt belastad. Brodern Hervé blev sinnessjuk. I tjuguårsåldern hade Maupassant vidare ådragit sig den syfilis vilken han misskötte och som förde fram till katastrofen, paralysie générale. Huvudvärken och smärtorna i ögonen dövades med eter. Därför är det mirakulöst att Maupassant under den korta tiden av ett decennium mäktade skapa en rad mästerverk i en jätteproduktion på ett femtital volymer.

Friedrich Nietzsche skrev i "Ecce Homo" några månader innan han drabbades av vansinnet ett par satser med patetisk klang vid tanken på de bägge diktarnas analoga olycksöden. Bland samtida franska författare tillerkände Nietzsche hedersrummet åt Guy de Maupassant, "en man av den starka rasen, en äkta latiner". Skenet bedrog — låt vara att Maupassants verk utstrålar kraft och den stora konstens friskhet. Faunen, den till synes så robuste mannen, var likt Nietzsche invigd åt förintelsens obevekliga, dunkla makter.

Annons.

Rent förnuft i klädfrågan

— spar nyanskaffning, renovera hos Saltsjöbadstvätten. Ring 19 02 80 om hämtning.

En prisroman

DET KLAGAS, ofta med rätta, på försöken att genom pristävlingar få fram god litteratur — det slutar i regel med en hektisk reklamkampanj för att påtvinga läsarna en halvbra eller halvdålig segrande bok. Det måste därför ha varit glädjande för prisnämnden i Natur och Kulturs tävling om den bästa tonårsromanen att få tag på pseudonymen *Jonas Saarinens* bok *Det hände vid gränsen* (Natur och Kultur, 8: 75); man kan nog inte vänta att en sådan tävling skall kunna bjuda ett finare resultat.

Det hände vid gränsen till Finland, det hände dels i smugglingens år, då den fjortonårige Fransi efter faderns död ska vara karl både för sin hatt och sin gård och lockas från ripjakt och fiske till smugglartraderna över älven, och dels i flyktens år, då ryssarna jagar tyskarna och tyskarna jagar finnarna norr ut, väster ut genom ett brinnande inferno, medan ortsbefolkningen i panik måste fly till Sverige. Från början är Fransi smugglare mest för spänningens och de lättförtjänta hundralapparnas skull, och inte ens tyskarnas kulor får honom att ge upp. Men plötsligt upptäcker han att det helt enkelt inte går att dra sig ur; tullarna är farliga, poliserna är farligare, men farligast och obönhörligast är smugglarchefen Pekka, som har alltför mycket på sitt samvete, som har för litet att förlora för att våga riskera att Fransi ska få dra sig levande ur jobbet. Först när Pekka efter en eldstrid stupar ute på en myr och Fransi får klart för sig vidden av allt han satt på spel för sig själv och för andra kan han återvända hem. Då har flykten från öster pågått länge, och den får ge den sista skarpa reliefen åt hans hittillsvarande liv; nu möter han människor i skräck och nöd, som kommer tomhänta från sina skövlade hem norr om Ivalo.

Sin kanske största förtjänst har boken i den sträva, mustiga miljöskildringen, som accentueras av den skickligt återgivna Norrlandsdialekten. Det är slutna, hela gestalter man får i ett par ord, i beskrivningen av ett klädesplagg, en replik mellan två kvinnor eller skildringen av en nattlig resa uppför älvfåran. Det är bara synd att författaren själv då och då gör en kommentar om krig, om vansinne och bristande människokärlek; det är onödigt, för hans figurer gör det så mycket bättre.

Boken kallas tonårsroman, och det låter höra sig om man inte därmed menar något som "sänkts ned" till tonåringarnas nivå. Den är spännande och lättläst, har ett friskt språk och en förtätad miljöstämning, allt så konstnärligt gestaltat att det ger god litterär underhållning åt vem som helst, oberoende av ålder.

JAN GEHLIN

Talangen som kom bort

Sommaren som inte kom bort läser man avundsjukt på det snygga omslaget till *John Einar Abergs* nya bok, som är hans femte (Gebers, pris kr. 13: 75). Men det som står mellan pärmarna skänker mest besvikelse, ty förtjänsterna lyckas inte hävda sig. Åberg utsänder som berättare en viss viril strålning, han skriver ledigt, och han kan gripa sitt stoff från intressanta håll. Skildringen av den lilla småstadens atmosfär är frisk och från, frisk av havsvind, från av satir. Ett gäng förkomna gubbar skildras con amore. Brottshistorien åter — i sig själv banal — omges med en klärobskyr som hos en generös läsare kan föra tanken till Vesaas. Men överallt i denna bok sticker vulgariteten fram inte bara så att de flesta figurerna själva är simpla människor, de är också brutalt uppfattade och indragna i tarvliga eller ofullgångna konflikter.

STAFFAN BJÖRCK

Memoarer med behag

MIA LECHE LÖFGREN har skrivit en rad böcker som är på en gång memoarer, debattinlägg och kåserier; den senaste heter *Ideal och människor* (Hökerbergs, 19: 50). Den är, liksom de föregående, en förtjusande bok. Fru Löfgren förenar klokhet och värme, ilska och ömhet, öppenhet och reservation på ett sätt som man tyvärr måste kalla speciellt kvinnligt; karlar som arbetar i samma genrer blir nästan alltid litet för konventionella och högtidliga eller litet för aggressivt bekännande — de blir konstlade i medvetenheten om sin betydelse och oroande ivriga att dölja denna insikt. Och det är sällan, inte aldrig, som fru Löfgren faller ned i det pratsamma; hon har nästan alltid något att säga och gör det med sällsynt behag.

Mia Leche Löfgren.

Ett av bokens roligaste avsnitt behandlar några personer som fru Löfgren kommit i nära eller intim kontakt med. Särskilt fäster man sig vid det intensivt tecknade porträttet av barndomsvännen Vera von Kræmer; trots den stora tillgivenhet som framställningen vittnar om blir det ett verkligt porträtt, med både starka och svaga sidor klarlagda, med färgstänk av ironi och kritik som är totalt fria från elakhet och överlägsenhet. Med rätta påpekas det att Vera von Kræmer i det nyligen utkomna verket "Svensk yrkeskvinna" inte fått den plats som tillkommer henne såsom en av den kvinnliga journalistikens pionjärer i Sverige. Roande är också bilden av Conrad Pineus, även om man här påminns om att de flesta skildringar av kvicka personer kommer läsaren att misstänka att dessa varit tråkmånsar; det är ytterligt svårt att åskådliggöra det kvicka i ett samtal, och de mera avrundade lustigheter som kan presenteras isolerade verkar gärna en smula enkla. Beskrivningen av den långa missämjan mellan Pineus och Torgny Segerstedt — på grund av ett par förbättrade och nedskurna artiklar — är fantastisk. Efter tjugu år, då Pineus låg för döden, kom äntligen en försoning till stånd; Segerstedt yttrade skämtsamt sedan Pineus tillfrisknat att han blivit lurad, och Pineus klagade i samma anda vid nästa middag hos den återfunne vännen att han måst vara nära att dö "för att få äta den här sega kycklingen".

Ett långt kapitel gäller fredsrörelsen, speciellt den kvinnliga fredsrörelsen, där fru Löfgren under en följd av år gjorde energiska insatser. Man får ett starkt intryck av att denna rörelse en gång fyllde en stor mission genom att angripa de traditionella föreställningarna om kriget som något stort och förädlande. I en tid då — delvis på grund av förstörelsemedlens fulländning — kriget för alla blivit något avskyvärt har denna principiella propaganda för freden inte samma betydelse eller värde som förr; det väsentliga blir att arbeta för en internationell rättsorganisation. Fru Löfgrens minnesanteckningar visar att pacifismen ofta blivit en mask för självuppgivelse; i de aggressiva stater där den bäst behövs har den helt enkelt blivit förbjuden. I memoarerna erinras man också om hur fredsrörelsen i Västeuropa utnyttjades av kommunismen långt innan Ryssland började använda freden som samlingsparoll för den femte kolonnen. Fru Löfgren hör, vilket blott i förbigående berörs i vad hon nu skrivit, till dem som verksamt bidragit till avslöjandet av denna exploatering i våldets intresse av en stor ideell rörelse.

Slutligen, jag kan inte låta bli att nämna några korta kapitel som särskilt illustrerar författarinnans förmåga att smälta samman minnen och inlägg av politiskt och litterärt intresse. Ett av dessa ägnas en engelsk process 1920, som i mycket för tanken på våra konstiga rättsaffärer under de senaste åren, ett annat En tropikresa, där författarinnan kommer in på sociala frågor och svenskt och amerikanskt sjukhusväsen, ett tredje Julstädning i bokhyllorna — ett av de mest klokt behagfulla av dessa städningskåserier som skrivits på svenska.

HERBERT TINGSTEN

Ändring utesluten av Waksmans pris

— Någon protestskrivelse om Nobelpriset till professor Waksman har ännu inte anlänt, och i händelse en sådan skulle komma, finns enligt stadgarna ingen möjlighet att ta upp den till behandling, säger vid Dagens Nyheters förfrågan professor Göran Liljestrand, sekreterare i Karolinska institutets Nobelkommitté.

Ett New York-telegram omtalade i går att en av Waksmans många assistenter vid tiden för streptomycinets upptäckt, dr Albert Schatz, känt sig förbigången och att ställförträdande rektorn vid den lantbruksskola utanför Philadelphia där Schatz är lärare ämnar uppvakta med krav på "rättmätigt erkännande" även av Schatz insats, i den form som Nobelkommittén kan anse lämplig.

— I stadgarna står att mot beslut om utdelning av Nobelpris "må klagan ej anföras", påpekar professor Liljestrand. I sammanhanget kan för övrigt tilläggas att Waksman föreslagits av ett flertal amerikaner, men ingen har nämnt Schatz namn. Under de 40 år Waksman varit verksam inom sitt forskningsområde har han haft en massa assistenter. Själv har han varit den ledande, och Nobelpriset har tilldelats honom för de resultat han nått under sin långa forskargärning.

Försöksskoleanslagen avgörs i vårriksdagen

Utredningen om ökade statsbidrag till de kommuner som bedriver försöksverksamhet för den nya enhetsskolan väntas bli färdig till den 1 december, varför förslag i ärendet kommer att föreläggas vårriksdagen, omtalade överdirektör C. W. Curtman, ordförande i utredningskommittén, vid ett informationsmöte i Nässjö på fredagen.

Man har funnit att utgifterna för försöksverksamheten har blivit större än de ordinarie skolutgifterna, och på kommunalt håll anser man att denna ökning bör bestridas av staten. (DN, Nässjö.)

DN:s Bridge

I SM-fyrmanna för Stockholm spelades sista cupronden i tisdags. Resultat: Starkenberg—Brenner 33—26, Kock—Ruda 33—14, Ekblom—Albrechtsson 51—33 (efter förlängning), Mårtensson—Lindkvist 70—23.

De segrande lagen spelar den 8—9 november en serie om distriktsmästerskapet. Ettan och tvåan går sedan vidare till semifinalen för SM-fyrmanna, vilken spelas den 6—7 december.

En ny lagkommission har tillsatts av förbundet, sedan den tidigare avsagt sig och fått ett mycket välförtjänt tack för sitt arbete. Den nya lagkommissionens sammansättning är: bankdirektör Claes Lindskog, Malmö, ordförande, hr Didrik Nissén, Bagersgatan 2, Malmö, tel. 205 73, sekreterare, och ledamot bankdirektör K. G. Lindholm, Kristianstad.

En stor insamlingstävling kommer Sveriges bridgeförbund att anordna för att få hjälp med resekostnaderna till VM i New York. 32 givar har samlats ihop från vårt lags matcher vid EM på Irland. Av dessa har fyra hämtats från var och en av de kvalificerande matcherna mot Danmark, Holland, Frankrike och Tyskland, sex från semifinalen mot Österrike samt tio från finalen mot Italien.

Givarna har valts på en slump, så att både goda och dåliga spel av Sverige förekommer med delmarkeringar, utgångsbud och slammar.

Startavgiften är satt så lågt som till 2 kr. per deltagare. Parollen blir "Spela för VM", och därför kommer inga pris att utdelas. Men förbundet tror sig kunna garantera att varje spelare i alla fall blir nöjd genom detta tillfälle att studera de olika ländernas budteknik. Här t. ex. en giv från vår match mot Italien (givetvis kommer alla givar i tävlingen att vara sådana som inte publicerats tidigare, och alltså kommer inte heller den här med):

	Nord	
	♠ K D 9 7 6 2 ♡ Ä K Kn 4 ◇ 7 5 ♣ 6	
♠ 4 ♡ D 8 ◇ D 8 4 3 2 ♣ D 10 9 4 3	N / V Ö / S	♠ 10 5 3 ♡ 9 3 2 ◇ K Kn 10 6 ♣ 8 5 2
	♠ Ä Kn 8 ♡ 10 7 6 5 ◇ Ä 9 ♣ Ä K Kn 7	

Vid bord ett bjöd svenskarna som Nord—Syd:

Syd ANULF	Nord LILLIEHÖÖK
1 sang	3 sp.
4 sp.	4 sang
5 sp.	5 sang
6 ru.	7 sp.

Korrekt, ehuru något djärvt. Italienarna färdades annorlunda:

Syd FRANCO	Nord GIOVINI
Pass!	1 sp.
2 sang	3 sp.
4 sp.	4 sang
5 sp.	7 sp.

Lägg märke till Syds pass med 4 honnörsstick. Det kan man inte öppna med i första eller andra hand enligt systemet Marmic. Och sedan måste man vara väldigt försiktig (endast två sang respektive fyra spader) när partnern börjar forcera.

Förbundets insamlingstävling får varje klubb spela på valfri dag under tiden den 15 november—15 december. En inbjudan sänds ut inom den närmaste tiden.

Einar Werner

Ni får ca 30 % mer tandcreme, när ni köper Jod-kaliklora, men behöver endast betala ca 10 % mer än för vanliga tandcremer.

Aktuellt hos Bergmans till FARS dag 9/11

Den gamla skorstensstocken, som gick rakt igenom våra lokaler, har rivits. Och när den nya nu har byggts upp, har vi passat på att klä in den med en slipsbar. Ni är alltså välkommen in och se hur det hela tar sig ut!

Den nya baren bjuder på en omfattande och gentlemannaelegant sortering — bl. a. av märkena Röda Sigillet, L-slipsen, Cetes-slipsen...

De som står vid bardisken heter Inga-Britt Lundin och Kerstin Pettersson, och skulle Ni vara tveksam inför det stora urvalet, kan Ni lugnt lita på ett råd från dem. De har vana att se vad som klär just Er — och de vet vad som står väl i färg till kostymen och skjortan.

Bergmans klär Er i kläder som klär Er!

ODENGATAN 92 (hörn. av Sigtunag.)

Gahns Hand balsam är verklig hjälp

Innehåller Tinctura Arnicae och lenande oljor. Är ett värdefullt medel mot torr och narig hud, mot skrovlighet och hudsprickor. Köp hem en flaska - glöm det inte - *prova i dag!*

Airbornes Rogue

med den lätta cellgummisulan

i svart, brun, grå, beige och röd sportkalv

59:75

Airbornes många exklusiva nyheter visas nu hos Skoman, som har ensamförsäljningen för Stockholm.

Ovanstående skor sändes även mot postförskott till kunder utom Stockholm. Skriv ell. ring 23 25 70

Skoman Hamngatan 8

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.